

باسمه تعالی

۱..... تعبّد و دلیل شرعی

۱..... جواب اول

۲..... جواب دوم

موضوع: حجج و امارات / مبحث امارات / اجماع / اقسام اجماع

تعبّد و دلیل شرعی

مبنای سوم این است که اجماع از باب تعبّد و دلیل شرعی معتبر است. روایتی نقل شده که عامّه به آن استدلال کرده‌اند «لایجمع الله هذه الامّة علی الضلالة ابدًا» یعنی نمی‌شود امت اسلام اتّفاق و اتّحاد بر امری نمایند که ضلالت و گمراهی باشد. بنابراین شارع تعبّد نموده زیرا عقلاً محذوری ندارد که مجمّعین اشتباه نمایند همانطور که ممکن است تمام انسان‌ها دچار خطا شوند. از این روایت استفاده می‌شود اگر اشتباه کردند، با آن معامله واقع می‌شود. یعنی اتّفاق یک اماره شرعی است. جواب‌هایی از این استدلال داده شده:

جواب اول

گفته شده این روایت نبوی بوده و سنداً ساقط است زیرا در کتب شیعه نقل نشده و فقط در کتب عامّه نقل شده که وثاقت روات آنها نزد ما ثابت نیست.

مناقشه شده این روایت مستفیض است که حجّت است هرچند روات آن ضعیف باشند. جواب داده شده خبر مستفیض وقتی حجّت است که قرائنی بر خلاف نباشد، اما در این روایت قرائنی بر خلاف است. عدّه‌ای ادّعا کرده‌اند که عامّه وقتی امامت برخی را خواسته‌اند توجیه نمایند، گفته‌اند اتّفاق بر امامت آنها بوده و همین داعی شده تا این روایت جعل شود.

در گذشته گمان شده مطاب دروغ توسط عدّه‌ای جعل می‌شود، اما در جامعه مطالب کذب با توجّه به اقتضائات جامعه خود به خود شکل می‌گیرد. به عنوان مثال شخصی در حوزه معروف شده لذا کراماتی برای وی شکل می‌گیرد، نه اینکه کسی جعل کرده باشد بلکه خود به خود وقتی کسی در یک مجتمع و جامعه به لحاظ محبوبیت و مبعوضیت معروف شود اخباری در

مورد وی شکل می‌گیرد نه اینکه توسط یک نفر جعل شود. پس در بحث ما نیز نیاز نیست یک نفر خاص آن را جعل کرده باشد، بلکه به واسطه اقتضائات جامعه، شکل گرفته تا توجیه امامت شخص شود. نتیجه اینکه این روایت سند معتبری ندارد و در صحاح سته هم نقل نشده و فقط حاکم در مستدرک آورده و خودش گفته سند منقح ندارد. مباحث ج ۲ ص ۲۸۹.

جواب دوم

روایت فرض شود معتبر است، اما دلالت دارد امت بر گمراهی جمع نمی‌شوند، اما اگر به خبر واحد عمل نمایند و حجت داشته باشند و همه فتوا به وجوب نماز جمعه دهند، اجتماع بر ضلالت ندارند. پس روایت دلالت ندارد که اشتباه نمی‌کنند بلکه گمراه نمی‌شوند.

جواب سوم

در این روایت امت آمده لذا حتی اگر فرض شود تمام فقهای شیعه یک فتوای واحد داشته باشند، باز هم بخشی از امت هستند. بخشی از امت سنی بوده و بخشی شیعه هستند. به عنوان مثال تمام علمای امامیه قائل به خمس فائده یا ارباح مکاسب هستند، که اهل سنت مخالف آن هستند. ضلالت اگر هم به معنی خطا و اشتباه شود، باز بخشی از امت این فتوا را دارند، و بخشی دیگری فتوای دیگری دارند. لذا با توجه به این روایت اماره بر وجوب خمس فائده نیست.

در نتیجه نسبت به اجماع محصل جمع‌بندی اینکه از طریق عقل عملی و تعبد نمی‌توان اعتبار را ثابت نمود. فقط از طریق عقل نظری در صورتی که کشف از ارتکاز اصحاب ائمه نماید و باید اتفاق فقهای قدیم باشد به نحوی که مخالفی دیده نشود. برخی این روایت را توجیه نموده‌اند که بنا بر مبنای شیعه در هر زمانی بین مسلمین یک امام معصوم وجود دارد، لذا اگر همه امت اتفاق نمایند امام هم بین آنها بوده لذا ضلالت در آن اتفاق نخواهد بود زیرا امام معصوم بوده و ضلالتی در او نیست. لذا این روایت طبق قاعده است.

جواب داده شده ظاهر روایت این است که امت بما هی امت جمع بر ضلالت نمی‌شوند نه اینکه امت بما فیهم معصوم، پس احتمال این معنی نیست.

جمع‌بندی اینکه اجماع محصل فی الجمله معتبر است بر اساس عقل نظری.

اشکالی نیز مطرح شده که از روایات عدیده استفاده شده مرجعیت در باب دین فقط کتاب و سنت بوده و سومی ندارد. یعنی دین باید از آنها اخذ شود. اجماع خارج از این دو مورد است زیرا اتفاق فقهاء نه کتاب است نه سنت.

در جواب گفته شده کسانی که قائل به اعتبار اجماع هستند بما هو کاشف از سنت است پس اجماع هم سنت شده و خارج از آنها نیست.